

Vzpomínky učeného mandarína

OBRAZ ZAPADAJÍCÍ EPOCHY
V MEMOÁRECH STANISLAVA KOMÁRKA

TEXT: JIŘÍ PEŇÁS / FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Někdy v druhé polovině 90. let mohl čtenář intelektuálněji zaměřených tiskovin zaznamenat výskyt pozoruhodných textů do té doby málo známého autora. Mísila se v nich erudice v oborech zoologických (zvláště rád používal příklady ze života mūr a pavouků) s nevšedním pohledem na společnost a kulturu a jejich fungování. Byly to texty učenecké, oplývající cizími výrazy a vzdělanostní opulencí, ale rozhodně ne suchopárné – jak to jinak často bývá. Co chvíli tam probleskoval nějaký vtíp, bizarní příměr a ironie, takže číst je přinášelo dvojí potěšení, tedy aspoň pro ty, kdo pro to mají buňky. Jednak se toho člověk dost dozvěděl (třeba o těch pavoucích) a zároveň se docela pobavil, i když se nedá říci, že by šlo o texty humoristické. Jejich ladění bylo spíš jaksí posmutnělé a k lidskému druhu a životu skeptické, svět pak byl pojmán jakoby z mnišského či buddhistického nadhledu, jak to tak u opravdových učenců bývá. Byly v každém případě velmi zajímavé a originální a dávaly tušit, že za nimi je nevšední osobnost.

Jejich autorem byl samozřejmě Stanislav Komárek, zoolog a kulturní antropolog, který posléze začal výrazněji vystupovat na veřejnosti, i když jinak si svůj mediální obraz docela chrání. Z jeho textů vyplývalo, že nějaký čas strávil v emigraci ve Vídni, po revoluci se vrátil a začal přednášet na Přírodovědecké fakultě UK, patřil ke kruhu „mágů“ kolem Zdeňka Neubauera a nyní je tam profesorem. Jeho eseje začaly vycházet knižně, nejprve v Brně v Druhém městě, pak v Akademii. Po roce 2000 k nim přibyla románová trilogie *Oplstisova nadace* (2002), *Černý domeček* (2004) a *Mandarín* (2007), která představuje v české próze spíš vzácný úkaz lucidního, tedy „jasného“ psaní, jehož reprezentantem byl Jan Křesadlo, ke

V časech Abbáse I. Velikého.
Perská jízda bojtíje s Turky,
freska ze 17. století.
Foto: Profimedia.cz

klásí. Pak přibily i další esejy a společenské eseje: například svazek *Evropa na rozcestí* (2015), které považuju za nejlepší kdo k tématu napsal. Kromě nedbával svůj přírodovědecký *biologie* (2017) a polemiku medicínsko-farmakologickým *o jejich spasení* (2015). Všechny identní chutí, kterou bychom Komárkovo tíhnutí k německé *zu unterrichten*: tedy rozkoš *o má rád, nenajde v Čechách* *za*.

Úvody ostatně Komárek vytvořil nejnovějšího díla, jímž jsou *žsta a městečka*. V úvodu píše, *evším mladým lidem, kteří už y, neboť doby a kdy něco věst „všichni“ a kdy už to neví uje překvapivě rychle“*. K *7* přistoupil už kolem šedesát-enastalo stáří, které hrozí, jak a jinými projevy, ale zároveň nachyluje. A tak učený literát *oblíbené Komárkově staré Číně* *uky štětec*) a počne se ohlízet en však není pojímán jen jako *ko předpoklad k popsání světa, Komárek je učenec, ale jak píše, kterého zajímá, jak věci „jsou“* *chce také „osvětlit“ a katego-* *líží jako na něco sice nesmí-* *nanitého, ale co v podstatě lze* *a porovnat: najít souvislosti,* *ekané, jak se to na vyznavače* *umět je překvapivě a srozumí-* *o jsou jeho paměti především* *ému se lze stále divit a obje-* *svět nějakých nezbadatelných* *ní, ideologie, nějakého subjek-* *to svět viděný a zažitý okem* *ch řekl „geniálního“)* *pozoro-* *slouchatele, vzdělaného příro-* *ni zájmy a talentem. Při četbě* *ěk uvědomí, jak to bylo báječ-* *ně beletrie ještě psali vzdělaní* *oučení muži, kteří se vydávali* *lružné výpravy, které svobod-* *y ten svět měl být jen ve zku-* *iozkovně.*

ěstečka je variantou tradičního *u a zároveň i dvěma stupni Ko-* *sty. První díl Městečka odpoví-*

**POSTUPNĚ
SE V PRVNÍM DÍLE
RODÍ ZVLÁŠTNÍ
CHLAPEC, KTERÝ
NALEZNE ÚTOČIŠTĚ
VE SVĚTĚ MŮR,
KTERÉ S VÁŠNÍ LOVÍ
A SBÍRÁ.**

dá dětství v Kardašově Řečici (narodil se roku 1958 v rodině zcela obyčejné, ale to obyčejné je právě zajímavé) a gymnaziálním studiím v Jindřichově Hradci, tedy v jihočeském milieu, které líčí v širokém záběru od konce 19. století. Tato část má výrazně etnografický charakter a je obrazem životního stylu (návyků, obživy, stravování, rodiny, zdravotvědy, samozřejmě zvířat etc.) očima sociobiologa či prostě pozorného a zvědavého zkoumatele. Živě je popsána rodina s dominantními ženami, krásně je portretována babička z matčiny strany, nejdůležitější osoba jeho dětství a mládí. Brilantně jsou ale především popsány klíčové historické události a etapy, jak ty, které zažil jen z vyprávění a z četby: 1918, první republika, okupace, komunistická diktatura..., tak ty, jež už viděl očima malého zvědavého pozorovatele. Jsou to výstižné a ze zvláštní perspektivy podané úseky dějin, kdy i notoricky známé věci se mohou jevit jako objevené a nově podané, třeba kapitoly válečné, a zvláště skvělý esej o normalizaci, kterou již ovšem zažil v plném vědomí. Postupně se v prvním díle rodí zvláštní chlapec, který nalezne útočiště ve světě mŮr, které s vášní loví a sbírá, a na svět hledí zkoumavým dioptrickým zrakem, pronikajícím pod povrch věcí. Možná z něho šla trochu hrůza.

Druhý díl *Města* zahrnuje jeho odchod do Prahy na studia (1977), atmosféru na Přírodovědecké fakultě, ukončení studií, získání modré knížky a emigraci do Vídně v roce 1983 – klasicky přes zájezd do Jugoslávie. V 80. letech se tedy přeneseme do Rakouska, takže zorné pole je rozšířeno o poznání Západu a o mnohé cesty, které emigrace umožní vykonat: Komárek je velký cestovatel, vedle Číny si obzvláště oblíbil Írán a Turecko, jeho postoj k islámu je snad i proto jaksí vstřícnější, což ovšem neznamená, že si neuvědomuje, že s ním je a bude potíž. Ve Vídni se díky svým znalostem docela dobře uchytil, i když ne natolik, aby se s radostí a elánem nevrátil v 90. roce do Prahy, kde zažije, jak píše, nejlepší a nejzajímavější desetiletí života, neboť může zblízka sledovat, jak společnost prochází snad největší proměnou v moderní historii. Kapitoly o 90. letech kniha vrcholí a opět bych řekl, že patří k nejvýstižnějším, co bylo o těch časech napsáno. Paměti končí rokem 2000, kdy podle (nejen) Komárka začíná další věk, věk digitálně-narcistní nejistoty, na kterém je pro naši (západní) civilizaci nejpatrnější pomalý odchod ze scény, vyvanutí. Společnost, která se přestane reprodukovat, ani jinou perspektivu nemá.

V celkovém rozsahu dvakrát šesti set stran Komárek vytváří panoramatický obraz světa, jenž se pomalu propadá do zapomnění. Přitom je

to škoda, protože to byl zajímavý (a taky hezky krvavý) věk, to XX. století. Stojí za to si všimnout, že se společnost proměňovala, nejen historickými událostmi, ale též mentálně a hodnotově. Předělem jsou 60. léta, během kterých se štěpí společnost západní, ale i ta naše, na věk „starý“ a „nový“.

V klíčové kapitole Velký přelom to Komárek rozvádí. Starý svět byl, zjednodušeně řečeno, světem disciplíny, přísných pravidel, úcty k tradici, sevřených morálních i estetických představ: dbalo se na to, „jak to bude vypadat“ a „co na to lidé řeknou“. Byl to svět služby, odříkání a nadosobních ideálů, byl v něm řád a pravidla. Ale byl také tvrdý a neúprosný a nežilo se v něm snadno. V komunistických zemích pervertoval do nesnášenlivé ideologie, ale hodnoty, jako je spořádanost, askeze či aspoň uměřenost, se nosily i na Západě, kde měly mírnější podobu, ale škrobenost a rigidnost

mu nebyly cizí. S 60. lety přichází zásadní změna: svět se stával pacifistickým, individualistickým a hédonistickým: obava o vlastní život se stala z neomluvitelné zbabělosti čímsi pochopitelným a posléze centrálním. Volalo se po míru, porozumění a spolupráci. Odpovědi se hledaly v cizích kulturách (indiáni, Orient), koloniální systém se rozpadl, představy o „břemenu bílého muže“ byly zesměšněny a hozeny do starého železa. Mužský princip vystřídal ženský se svou nenásilností a pečovatelstvím, se kterým se ovšem přestěhoval z rodin na pečovatelský stát. Společnost toho po lidech vlastně moc nechce a oni ani nemají pocit, že by jí měli něco dát. Život to nebyl špatný, a doposud není. Jen už skoro nikdo nevěří v jeho šťastné pokračování. ■

Stanislav Komárek: *Města a městečka. II díly. Vydala Academia, 2019. 260 a 280 str.*

Sobota v Pekingu. Snímek z 16. března 2019. Foto: Profimedia.cz

